

N

Ναϊά (ουσιαστικό) = πανηγύρι.

Μάλλον από το Παναγιά (ναγιά – ναϊά), που είναι το μεγαλύτερο πανηγύρι του ελληνισμού.

πχ: «Έβαλι τα καλά τ' του παλ'κάρι, καβαλίκιφι τ' άλουχου μ' τ'ν καρπέτα στου σαμάρ' και πάει για τ'ν ναϊά στου Λ'βάδι», «Τουν Αϊλιά έχουμι στου χουριό μας ναϊά».

Νειάμα (ουσιαστικό) = χωράφι καλλιεργημένο εκ νέου.

Προέρχεται από το αρχαιοελληνικό ουσιαστικό νειός + κατάληξη –μα (Λατινικά: novale).

πχ: «Τταίνου στα νειάματα».

Νικούκουρδα (επίρρημα) = το ημικάθισμα.

πχ: «Κάθουμι νικούκουρδα πίσου απ' του πουρνάρ', για να μη φαίνουμι κι η λαγός ήρτι απού τ'ν μπάντα μ'», «Άμα σι γιρουντίον' σκ'λιά κουπαδίσια, κάτσι νικούκουρδα. Δε θα σε πειράξ'ν».

Νιπιταρίκι (ουσιαστικό) = το ρίζιμο του πανωφοριού στην πλάτη, χωρίς να περάσουν τα χέρια στα μανίκια.

Μάλλον παράγεται από το αρχαίο ελληνικό ρήμα «αναπετέαννυμι» = αναπτύσσω, απλώνω.

πχ: «Ρίξι νιπιταρίκ' τ' ζακέτα σ', γιατί καν' κρύου».

Νισάφι (επίρρημα) = επιτέλους, σταμάτα πια.

«Νισάφι» = έλεος από το τουρκικό *inşaf* = δικαιοσύνη.

πχ: «Κάθι βράδ' σι καρτιρώ ως τα μεδάνυχτα, νισάφ».

Νουή (ουσιαστικό) = εξυπνάδα, στοιχειώδης αντιληπτική ικανότητα.

Από το ρήμα «νοεω-ω» = αντιλαμβάνομαι με τα μάτια και το νου.

πχ: «Ήταν τόσου φανιρό, που λίγ' νουή αν είχis θα του καταλάβινισ' μοναχός σ'».

Νουμπέτ (ουσιαστικό) = ελαφρός, σύντομος ύπνος.

Από το τουρκικό *nobet* = υπηρεσία σκοπού.

πχ: «Τταίνου νύχτα στου καπνό, μαζώνου δυο κουφίνια. Τταίνου ένα νουμπέτ', σ'κύνουμι, του μπιτιζου κι φεύγου».

Νταβάς (ουσιαστικό) = χαμηλή χύτρα

Νταβραντίζω (ρήμα) = δυναμώνω.

Από το τουρκικό *davranmak* = δυναμώνω, αντιστέκομαι.

πχ: «Έφαϊ ένα χ'μώνα μπόλ'κου χουρτάρ' κι νταβράντ'σι», «Άμα του μ'λάρ είναι νταβραντ'σμένου τραβάει τ' αλέτρι μι δύναμ'».

Παράγωγο: νταβράντισμα = δυνάμωμα.

Νταχιαντώ (ρήμα) = ακουμπώ, στυλώνομαι. Από το τουρκικό *dayak* = στήριγμα.

πχ: «Ζαλίσ'κα κι έπια χαμ'λά. Μι σήκουσαν σιγά σιγά, νταχιάντ'σα σ' ένα στύλο λιχάκ' κι συνήρτα».

Νταλακιάρ'ς (ουσιαστικό) = αρρωστιάρης, κιτρινιάρης, αλλά και ακάθαρτος.

Παράγεται από το τουρκικό *dalac* = χολή, ασθένεια χολής.

πχ: «Βρε νταλακιάρ', πάψι να πίν'ς».

Σημ. Υπάρχει και ασθένεια στα πρόβατα, «νταλάκ'».

Νταμάρ' (ουσιαστικό) = γένος, καταγωγή (Η χρήση μεταφορική).

Προέρχεται από την τουρκική λέξη *dammar* = λατομείο, μεταλλείο.

πχ: «Από πχιώ νταμάρ' πήρες γ'ναίκα;»

Ντανάδ' (ουσιαστικό) = μοσχάρι.

Από το τουρκικό *dana* = μόσχος.

πχ: «Τούλ'σα ένα ντανάδ' κι πήρα είκοσ' χ'λιάρ'κα».

Ντάρα μαντάν' (επίρρημα) = άνω κάτω.

Από το τουρκικό *dardağan* και *darıadağan*.

πχ: «Ήρτι ιδώ η Μαρίγια κι μας έκανι ντάρα μαντάν', γιατί τα ρνίθια μας πήγαν στου χασ'λαμά τ'ς».

Ντιλικάτους (επίθετο) = λεπτός, αδύνατος.

Παράχεται από το λατινικό επίθετο *delicates*.

πχ: «Δεν έβριξι κι τα καπνά γιν'καν ντιλικάτα».

Ντιπ (επίρρημα)

(ουσιαστικό) = α) καθόλου, εντελώς.

β) απερισκεψία.

Προέρχεται από την τουρκική λέξη *dip* = πάτος, τέλος.

πχ: «Ντιπ σταφύλια δεν έχ' φέτους», «Ε βρε παππού, γίν'κεις ντιπ».

= Τα κάτω φύλλα του καπνού που συλλέγονται σαν πρώτο χέρι. Οι γεωπόνοι τα λένε πατόφυλλα. Η λέξη συναντάται και στον πληθυντικό: «τα ντίπια».

Παράγωγα: ξιντιπιάζου (ρήμα) = μαζεύω πατόφυλλα, ξιντίπιασμα (ουσιαστικό) = η συλλογή πατόφυλλων

Ντολ' (ουσιαστικό) = στην ώρα του, στον καιρό του.

πχ: «τα κάστανα ήταν απάν' στου ντόλ'. Λίγου έδεισα τ' καστανιά κι έπισαν ούλα χαμ'λά, στρώμα», «Τήγα να ζιβγαρίσου. Του χουράφ' ήταν απάν' στου ντόλ'. Ζιέβου τα πράματα, του πλακώνου κατηφουρ'κά κι του γιόμα μπίτ'σα».

Ντούμπα (ουσιαστικό) = μικρό ύψωμα.

Από το μεσαιωνικό «τούμπα» <λατινικό *tumba* <αρχαία ελληνικό «τύμβη», γύλοφος.

πχ: «Έμασα μια ντούμπα πέτρις δ'ν άκρια στου λαγκάδ' για να φκιάσου μια αχυρώνα. Έπιασι όμως μια βρουχή, κατάβασι πουλύ νιρό και μι τ'ς παράμασι δια κάτ'», «Σήκουσα ντούμπις στου χουράφ', για να μη μι του βόσκ'ν οι τσιουμπανοί».

Ντουμπλί (ουσιαστικό) = πρησμένο.

Παράχεται από το «ντούμπλα» = είδος φλουριού, κι αυτό από το γαλλικό *double* = διπλός.

πχ: «Πάτ'σι ένα καρφί κι γίν'κι του πουδάρι τ' ντουμπλί».

Ντουνταγριά (ουσιαστικό) = τσιμπίδι εξαχρωγής δοντιών από εμπειρικούς ντόπιους χαλκιάδες.

Παράχεται από το «δοντάγρα», παράγωγο της σύνθεσης δόντι + άγρα (-άγρα: κατάληξη ουσιαστικών που σημαίνουν πάθηση: πχ ποδάγρα).

πχ: «Μι πλάκουσαν κατα'ή δυο τρεις παλ'καράδισ, παίρνει η χαλκιάς τ' ντουνταγριά, τσακών' του δόδ', του τ'νάζ δια όξου, κι γιόμισα αίματα».

Ντούρμα (επίρρημα) = αφού.

πχ: «Ντούρμα δ' είπα να έρτ'ς, ισύ γιατί δεν ήρτις;»

Ντραγκώνουμι (ουσιαστικό) = πιάνομαι, συνήθως από μυαλγία, και δεν μπορώ να κουνηθώ.

πχ: «Μάζουνα ούλ' τ'α' μέρα κιράσια απάν' τ'ς κουρ'φές κι ντραγκώθ'κι του ζνίχι μ' κι δεν μπουρώ να γυρίσου του κιφάλι μ'».

III

Ξ'τέλ' (ουσιαστικό) = μικρό μνημόσυνο.

Από το χριστέλλι (Χριστός + υποκοριστ. κατάληξη -έλλι.

πχ: «Έκανα ένα ξ'τέλ' κι του πήγα σ'ν ικκλησιά να συγχουρεθούν τα πιθαμένα μ'».

Ξανιγρώνουμι (ρήμα) = ξεσηκώνομαι.

πχ: «Είδι η κατίνα τ'ς κουκόνις που ήρταν του καλουκαίρ' κι ξανιγρώθ'κι να πάει Σαλουνίκ'», «Μην τον ξανιγρών'ς, γιατί δε θέλ' πουλύ να σ'κουθεί κι να γέν' άφανους».

Ξαραθ'μώ (ρήμα) = δεν επιθυμώ.

Παράχεται από τη σύνθεση του στερητικού μορίου ξε + αραθ'μώ.

πχ: «Σ' είδα κι ξαραθ'μ'σα».

Ξεκρούω (ρήμα) = διασκεδάζω, ξεσπαύ.

Από το στερητικό μόριο ξε + κρούζω = πλήττω.

πχ: «Άντι μουρή Γρακίνα σήκου να πά'μι να δηιούμι του χουρό, να ξεκρούξουμι λιγάκ'».

Ξιανιχώνου (ρήμα) = σκάβω, εκθάβω νεκρό.

Προέρχεται από τη σύνθεση εξ + αναχώνω = ξεχώνω.

πχ: «Στου ξιανιέχουμα πα'αίν' οι γ'ναίκες».

Ξιαρίζου (ρήμα) = καθαρίζω το σταύλο με το φτυάρι.

πχ: «Κάθε βράδ' πααίνου κι ξιαρίζου τ' αχούρ'».

Ξιαστόχαστους (επίθετο) = αυτός που εύκολα λησμονεί.

Παράχεται από τη σύνθεση = ξε (επιτακτικό) + α (στερητικό) + στοχαστός στοχάζομαι.

πχ: «Έχ' μια ώρα που του έστειλα, του ξιαστόχαστου, κι δε γύρ'σι ακόμα».

Ξίκ'κος (επίθετο) = ελλιπής, νοθευμένος.

Προέρχεται από το τουρκικό εκκίκι.

Παράχηση: (ου) ξύκ'ς = ελαφρόμυαλος.

πχ: «Δε ψ'νίζου απ' του Γιρου - Κώτσιου γιατί π'λάει ξύκ'κα», «αυτόν ακούς; Αυτός είναι ξύκ'ς».

Ξιμ'σταλιάζου (ρήμα) = στέκομαι κάπου χωρίς σκοπό.

Προέρχεται από τη σύνθεση ξερός + σταλός = μαντρί.

πχ: «Τι ξιμ'σταλιά'εις ρε τόσην ώρα αυτού; Άντι σπείτ'».

Ξιμπουρνταλεύουμι (ρήμα) = ξετρελαίνομαι (συνώνυμο του «ξισαλώνουμι»).

Προέρχεται από τη σύνθεση του επιτακτικού μορίου ξε- και το (ίσως) ιταλικό *birnda* = ανοητολογία.

πχ: «Κάτσι καλά κι μι ξιμπουρνταλεύιμι μι τ'ς κουκόνις που ήρταν να παραθερίσ'ν», «Ξιμπουρνταλεύκι τ'ς γιουρτές μι τ'ς παρέες κι δε θέλ' να σ'μαζουχτεί».

Ξινουμίζου (ρήμα) = αποκόβω από το σύνολο, φεύγω.

Από τη σύνθεση του στερητικού μορίου «ξε» με το ουσιαστικό «νομή» = μοιρασιά.

πχ: «Ξινόμ'σι η γίδα απ' του κουπάδ' κι τ'ν έφαϊ η λύκους», «Του μάλουσι, του ξαναμάλουσι του σκ'λί, ώσπου ξινόμ'σι κι δε ματαζύχουσι».

Ξισαλώνουμι (ρήμα) = ξετρελαίνομαι.

Παράχεται από τη σύνθεση του επιτακτικού μορίου $\xi\epsilon + \sigma\alpha\lambda\epsilon\acute{\upsilon}\omega \sigma\alpha\lambda\acute{o}\varsigma = \eta\lambda\acute{\iota}\theta\iota\omicron\varsigma$.

Συχνά χρησιμοποιείται η μετοχή «ξισαλουμένος»

πχ: «Νικατώθ'κι μι τσ' κουκόνις που ήρταν του καλουκαίρ' κι ξισαλώθ'κι ντιτε».

Ξουτιά (ουσιαστικό) = νεράιδα.

Από το επίρρημα «έξω».

πχ: «Δε πα'αίνου νύχτα στου λάκκου γιατί φοβούμαι μην ναταμώσω καμιά ξουτιά».

Ο

Όμουσα (ρήμα) = ορκίστηκα.

Από το όμωσα < όμνυμι = ορκίζομαι.

πχ: «Ιζώ στουν ήλιου όμουσα πουτέ μι τραχουδήσου» (δημοτικό τραγούδι).

Ουμόπ'τα (ουσιαστικό) = αδύναμος, αγύμναστος, πλαδαρός (χρήση μεταφορική).

Από το ουσιαστικό «ωμόπειτα».

πχ: «α ρε ουμόπ'τα, β'γίβ' λιγάκι! Τι μι στέκισι κι χτά'εις. Βάρι και καμμιά τσαπιά», «Ντίπ ουμόπ'τα είναι αυτό του πιδούδ'! Μόλις πλαλήξ' λίχου, λαχανιάζ'».

Ουμούτ' (ουσιαστικό) = ελπίδα

Παράχεται από το τουρκικό *umut* ή *umit*

πχ: «κόψι τα ουμούτια σ', δε θα πάμι στου παναύρ'»

Ουμπλιά (ουσιαστικό) = πατημασιά ζώου, ίχνος.

Από το «ομπλή» = λακκάκι γεμάτο με νερό, κι αυτό από το αρχαίο ελληνικό «οπλή» = νύχι υποζυγίου.

πχ: «Τήγαμι στου κυνήγ', βρήκαμι τ'ς ουμπλιές απ' τα γρούνια, απόλ'καμι τα σκ'λιά, αλλά δε βρήκαν τίποτα».

Ουρνιέκ' (ουσιαστικό) = το δείγμα.

Η ρίζα του είναι τουρκική.

πχ: «Σαν αυτό του ουρνιέκ' να μι φέρ'ς».

Ουρτώνουμι (ρήμα) = φορώ τα γιορταστικά ρούχα.

Παράχεται από το ουσιαστικό εορτή + την παραχωχική κατάληξη -ωνω.

πχ: «Θα ουρτουθώ κι θα έρτω».

Όφλιο (επίθετο) = ευρύχωρο.

Πιθανόν από το αρχαιοελληνικό ρήμα «οφέλω» = αυξάνω, μεγαλώνω, ενισχύω.

πχ: «Φόρισα δυο τρία ρούχα, κανένα δε μι ταίριαζι. Του ένα μ' έρ' νταν στινό, του άλλου όφλιου κι έτσ' δεν πήρα κανένα», «Μην του πατάς του καπνό στου τσουβάλ'. Ας είναι όφλιου για να μην ανάψ'».

Όχ'να (ουσιαστικό) = η οχιά.

Από το αρχαίο ελληνικό «έχισ» με επίδραση του «όφισ».

πχ: «Σ'κόνου του κλαδί, πιτάζιτι μια όχ'να ξιτρανεμέν'. Τ'ν κουπανώ κανά δυό μι του δικανίκ', φόφ'σι», «Αμα σι τσ'μπίσ' όχ'να σκίσι μιάφουρα του μέρους ικείνου για να τρέξ' του πικρό του αίμα».

Π

Π'νακουτή (ουσιαστικό) = ξύλινη σκάφη με χωρίσματα πάνω στην οποία

τοποθετούνται τα ψωμιά που πρόκειται να μεταφερθούν για ψήσιμο στο φούρνο.

Από το μεσαιωνικό πινάκι < αρχ. πινάκιον < πίναξ.

πχ: «Η θεία-Λέν' ζύμουσι τρεις π'νακουτές ψουμί σήμιρα», «Σύρι βρε Κώτσιου πε τ' θεία Γираκίνα να σι δάσ' τ'ν π'νακουτί για να φουρνίσου του ψουμί σήμιρα».

Παχάδουσι (ρήμα) = σταμάτησε, ελαττώθηκε (αναφέρεται στον πόνο, την ταραχή), ηρέμησε.

Από το ναυτικό όρο «παχάδα» (θηλ.) = χαλήνη, και αυτό από το βενετικό ρήμα *ragare* = ησυχάζω.

πχ: «Όλ' μέρα μι πονούσι του δοδ', ώσπου ίπια ένα χάπ' κι μι παχάδουσι η πόνους».

Παϊβάνι (ουσιαστικό) = σχοινί με το οποίο δένουν το μπρός με το πίσω πόδι του μικρού αλόγου, για να συνηθίσει στον μικρό γρήγορο βηματισμό.

πχ: «Βάλι τα παϊβάνια στ' αλουχούδ' τώρα που είναι μ'κρό, να μάθ' να πιρπατάει», «Σήμερα τα παϊβάνια είναι κριμασμένα στου Μουσειού».

Πανουχόμ' (ουσιαστικό) = παραπανίσιο βάρος.

Παράχεται από τη σύνθεση: επάνω + γόμος = γεμίζω.

πχ: «φόρτουσα τα διμάτια, έβαλα κι δυο καρπούζια πανουχόμ'».

Παπαρδέλας (επίθετο) = πολυλογάς, φλύαρος.

Ίσως από το μεσαιωνικό πεπραδίλαι = πορδές.

πχ: «Μην τουν ακούς, αυτός είναι παπαρδέλας».

Παραδάγκαλο (ουσιαστικό) = σωματικό εξόγκωμα (είτε στυρί είτε πρήξιμο αδένων).

Από το παρά + γάγγλιο = μικρό όγκωμα στα λεμφοφόρα αγγεία και στα νεύρα.

πχ: «Έβγαλα ένα παραδάγκαλου σ'ν αμασχάλ' κι δε μπουρώ να κ'νήσου του χέρ' μ'», «έκουψα ένα ξύλου για στ'λιάρ', αλλά είχι δυό παραδάγκαλα κι δε γίν'κι τίπουτα».

Παραδικάζουμι (ρήμα) = αντιδικώ, λογοφέρνω

Από τη σύνθεση: παρά (πρόθεση) + δικάζομαι.

πχ: «Παραδικάζ'νταν η Γираκίνα μι τ'ν Τασιά, πήγα κι γω να πω δυό λόγια και βρήκα του μπιλιά μ'», «Δύο ώρες παραδικάζουμασταν μι του Σωτήρ' κι στου τέλους χώρ'σαμι χουλιασμέν'».

Παράς (ουσιαστικό) = χρήμα, το νόμισμα της βασιλόπιτας.

Από το τουρκικό *para* = το τεσσαρακοστό του τουρκικού γροσιού.

πχ: «Ου παράς τρώει τουν αγρά», «Δυο χροινιές αράδ'μι μι πέφτ' η παράς κι χαϊρ δεν έχου».

Παρασόλ' (ουσιαστικό) = ομπρέλα.

Από το ιταλικό *parasole* = ανεξήλιο.

πχ: «Πήρα του του παρασόλ' κι πήγα σ'ν ικκλησιά γιατί έβριχι», «Δεν πήρα παρασόλ' και μ' έκανε μπύσκιμα η βροухή».

Παρλαπίπας (ουσιαστικό) = πολυλογάς, φλύαρος, ανόητος, ελαφρόμυαλος.

Ίσως από το γερμανικό *parler-larapir* = φλυαρία.

πχ: «Μην τουν ακούς τουν παρλαπίπα. Λέει, λέει, λέει κι ούλα σαχλαμάρις'».

Παρτσιακλός (επίθετο) = αυτός που λόγω αδυναμίας τρικλίζει, ο αδύνατος και ανάποδος συγχρόνως άνθρωπος.

Από το τουρκικό *parka* = κομμάτι παλιού ενδύματος, ράκος.

πχ: «Βρε τον παρτσιακλό! Τον είδισ που αν'ξι του στόμα τ' κι δεν ίξιρι τι ίλιγι!».

Πασπατεύω (ρήμα) = ψάχνω, χαϊδεύω, ψηλαφώ.

Από το ουσιαστικό «πασπάλη» = λεπτότατο άλευρο, σκόνη και μεταφορικά πολύ λίγο, ελαχιστότατο πράγμα.

πχ: «Πασπάτιψι στ' ράχη μ' γιατί κατ' θαρρώ μι πιρπατάει».

Παταριά (ουσιαστικό) = χαστούκι.

Από το «πατάσσω» = χτυπιώ.

πχ: «Τουν τράβηξα δυό παταριές που κουκύν'σαν τα μάχ'λα τ'», «Σα σι τ'νάξου μια παταριά, θα σι πώ ιχώ!»

Πατήρ' (ουσιαστικό) = πατητήρι των σταφυλιών, ξύλινη δεξαμενή κλειστή απ' όλες τις πλευρές με μια οπή στην οροφή της και κάνουλα στην πλευρά.

πχ: «Γιόμουσαν ούλα τα πατήρια ιφέτους! Τόσα πουλλά σταφύλια είχι!»», «Χαλάσαμι του πατήρ' κι χιόμουσι η τόπους ξύλα!»

Πατιρντί (ουσιαστικό) = φασαρία, καυχάς.

Από το τουρκικό *patirđi* που έχει την ίδια έννοια.

πχ: «Πιρνούσα απ' του σουκάκ' κι άκουσα απάν' στ' Γιώρ' του σπιτ' ένα πατιρντί, τι να σι πώ! Μι φαίνετι τσακώνταν η νυφ' μι τ'ν πιθιρά».

Πατιρντί (ουσιαστικό) = φασαρία, καυχάς. Από το τουρκικό *patirđi* = θόρυβος, αναστάτωση.

πχ: «Τι βρε πατιρντί είχιτι ιψές στου σπιτ' σας κι δε μας άφ'διτι να κ'μηθούμι!»», «Ιψές στο καφενείου χίν'κι ένα πατιρντί, τι να σι πώ! Μάλλουσι η Στέρχιοσι μι του Μανώλ' κι ανακατεύκαν κι άλλνοι».

Πεζεβένγκ'ς (ουσιαστικό) = άτακτος (μόνο αρσενικό).

Πρόέρχεται από το τουρκικό *pezeneng*.

πχ: «Ξυχιρίσ'κι ένας πεζιβένγκ'ς...» (λέγεται για μικρούς).

Πιράτ'ς (ουσιαστικό) = ξύλινος μοχλός πόρτας που εκτείνεται σ' όλο το πλάτος της και την κλείνει εσωτερικά.

Από το ρήμα *περατώννω* = κελιδώννω.

πχ: «Έβαλις καλά τουν πιράτ' ή να σ'κωθώ να διώ».

Πιρατώννω (ρήμα) = Κλειδώννω, βάζω τον περάτη πίσω από την πόρτα.

Από το ρήμα *περάω* -ώ = τελειώννω.

πχ: «Σύρι να πιρατώ'εις κι έλα να κ'μοιθούμι», «να πιρατώ'εις ούλις τ'ς πόρτις κι ύστια να φύβ'χισ».

Πιρχιλώ (ρήμα) = κοροϊδεύω, ξεγελώ.

Πρόέρχεται από τη σύνθεση της πρόθεσης *περι* + *χελώ* (χρήση μεσαιωνική και δημοτική).

πχ: «Μάνα η Γιώρ'ς κι η Κατίκου μι πιρχιλούν».

Πιρδικλουσιά (ουσιαστικό) = τρικλοποδιά.

Από το «πεδιακλώννω» < μεσαιωνικό «πεδικλώ» βάζω φρένο, σταματώ < λατινικό: *pediculus* = πόδι.

πχ: «Τσακώσ'καν στα χέρια η Αργύρ'ς μι του Μιχάλ'. Τουν βάζ' μια πιρδικλουσιά, μπάπε χαμ'λά η Αργύρ'ς».

Πιριόβουλο (ουσιαστικό) = τσακμάκι με ίσκα.

Από το ουσιαστικό *πυρόβολος* = τσακμακόπετρα < αρχαίο επίθετο *πυρο-βόλος*.

πχ: «Μήτσιου, βγάλι του πιριοβόλου σ' ν' ανάψου του τσιχάρου μ'».

Πιρπατ'σιά (ουσιαστικό) = βάδισμα αλόγου σταθερό, γρήγορο με μικρά βήματα.

πχ: «Είχ' η φουράδα μια πιρπατ'σιά, που πουτήρι νιρό να έβαζις στου σαμάρ' τ'ς, δε χύν'νταν».

Πιρτσίνι (ουσιαστικό) = Από το τουρκικό *percin* = καρφί σφυρηλατούμενο στην άκρη μετά τη διαπέραση του από άλλο υλικό.

πχ: «Πάρι δυο πιρτσίνια, άνοιξι τρύπις να στινέψουμε του στιφάνι απ' του βαχιόν'».

Πισιά (ουσιαστικό) = το πέσιμο των μεστωμένων διτηρών.

Από τον αόριστο του ρήματος «πίπτω» = πέφτω.

πχ: «Έβριξι και ούλα τα χουράφια ίνι μο πισιές»,

«Τως θα τα μάσουμε, Παναχιά μ', φέτους τα γινήματα μας! Τα μ'σα είναι πισιές».

Πιχλιβάν'ς (ουσιαστικό) = παλαιστής.

Από το τουρκικό με την ίδια σημασία *rehlinan*.

πχ: «Έρτι στου μ'σουχώρ' ένας πιχλιβάν'ς απάλιμι μι του Μιχαήλου και τουν γκρέμ'σι».

Πλαλώ (ρήμα) = τρέχω.

Προέρχεται από το μεσαιωνικό ρήμα *πλαλώ*.

πχ: «Πλάλ'ξα, πλάλ'ξα, ώσπου λαχάνιασα».

Πλαστήρ' (ουσιαστικό) = στρογγυλό σανίδι με το οποίο ανοίχουν τα φύλλα της πίτας.

Από το μεσαιωνικό «πλαστήριον».

πχ: «Σύρι στ' θειά-θυμιά και νπάρι του πλαστήρ' τ'ς να φκιάσουμι μια πίτα του βράδ'».

Πλιά (επίρρημα) = πια, πλέον.

Από το «πλέον» = ουδέτερο του επιθέτου «πλείων» = περισσότερος.

πχ: «Σταμάτα πλιά, σ' άκουσα!»

Παράχωγο: **πλιότερο** = περισσότερο.

Από το μεσαιωνικό «πλεώτερον», συγκριτικό του «πλέον».

Πλιάτσ'κου (ουσιαστικό) = άρπαγμα, κλέψιμο, λεηλασία, λαφυραγωγία.

Από το αλβανικό *plac ke* < σλαβικό *pljatska*.

πχ: «Έρ'νταν οι κλέφτες, έκαναν κάθι βράδ' πλιάτσ'κου και τα χαράματα άφαν'».

Πλιέχουρος (επίθετο) = ευρύχωρος.

Προέρχεται από το επίθετο *απλόχωρος*.

πχ: «Θα στρώσου κατα'ής για να κ'μηθούμι πλιέχουρα».

Πλόκατσι (ρήμα) = ξεράθηκε το χώμα μετά τη βροχή.

Πιθανόν από τη σύνθεση = *πηλός* + *αορ.* του *κάθομαι*.

πχ: «Πλόκατσι του χουράφ' κι γίν'κι τούντσ'», «Τάμι να σκαλίσουμι του καπνό, γιατί άμα πλουκάτσ' θα κρούμι και τα χέρια μας θα τρέχ'ν αίματα».

Πλοκός (ουσιαστικό) = φράκτης.

Από το αρχαιοελληνικό «πλόκος» < *πλέκω*.

πχ: «Έφκιασα έναν πλουκό στου κ'πούδ', μύχα δεν πιννάει», «Γύρ'δαμι ούλλνοι τ'ς πλουκοί. Ούτι ένα διάλαγκα δε βρήκαμι».

Πουδένουμι (ρήμα) = φορώ τα παπούτσια μου.

Από το μεσαιωνικό «ποδένω» < αρχ. ελληνικά *υπό* + *δέω*.

πχ: «Μόλις σήμανι η τρίτη η καμπάνα ουρτώθ'κα πουδέθ'κα και έφ'γα για τ'ν ακκλησιά», «Δεν πρόφτασα να πουδιθώ και να η κουμπάρα ίρτι».

Πουλ'φώνουμι (ρήμα) = ζαλιζομαι και είμαι έτοιμος για ύπνο.

Από το ρήμα «απολιθώνομαι» με μεταφορική χρήση που σημαίνει *αποσβολώνομαι*, *κοκκαλώνω*.

πχ: «Άκουγα του ράδιου κι πουλ'φώθ'κα», «Άντι σήκου να πααίνουμι, πουλ'φώθ'κεις απ'τη νύστα».

Πούντα (ουσιαστικό) = το κρυολόγημα.

Από την ιταλική λέξη *rimta* με την ίδια σημασία.

πχ: «Τήχι για ξύλα στου β'νό κι άρπαξι μια πούντα».

Παράχωγο ρήμα: **πουντιάζω** = κρυώνω.

πχ: «Άναψι φουτιά γλήγγουρα, γιατί πούντιασα».

Πουρέυου (ρήμα) = έχω επάρκεια ενός αγαθού.

Από το ρήμα πορεύω = ζω, συντηρώ. Κατ' άλλη άποψη από το επίρρημα εύπορος.

πχ: «Έχουν στον τουρβάμ' δυο χαπιές ψουμί και κάναν δυο λιπαριές. Λέου να πουρέψου ως του βράδ'», «ίβγαλα ένα τινικέ φασούλια. Ίδια ίδια να πουρέψου του χ'μώνα».

Πρακόν' (ουσιαστικό) = λίμα.

Από το ρήμα περικόβω = κόβω κάτι γύρω-γύρω.

πχ: «Τάρι του πρακόν' κι πρακόν'σι τον κλαδουκόπου να κόμουμι αυτές τ'ς παλουριές», «Όταν πααίν'ς για ξύλα, να μη λείπ' του πρακόν' απ' τον τουρβά».

Πράμα (ουσιαστικό) = ζώο, βόσκημα.

Προέρχεται από το ρήμα πράττω.

πχ: «Να πα' να ποτί'εις τα πράματα».

Μεταφορικά λέγεται «πράμα» κι νο ανόητος άνθρωπος.

πχ: «Τέτοιου πράμα που 'σι, καλά έπαθις».

Πρέκνες (ουσιαστικό) = φακίδες.

Από το αρχαίο ελληνικό πρέκνον = τοικιλόχρουν έλαφον (Ησύχιος).

πχ: «Άμα τσακώ'εις χιλιδουνούδ', γιουμόζν τα μούτρα σ' πρέκνις», Η Μαρία έχει ένα μούτρο, μο πρέκνις».

Προυβιά (ουσιαστικό) = ασκί, τουλούμι.

Από το μεσαιωνικό προβέα < πρόβα = πρόβατο.

πχ: «Φόρτουσα δυο προυβιές κρασί κι πήγα κι τ' άλλαξα μι λάδ'».

Προυμί (επίρρημα) = πριν.

πχ: «Κανένας δε θ' αρχινίς' να τρώει προυμί κατσ' στον τραπέζ' η πατέρας», «Να έρτ'ς προυμί βγει η ήλιους για να πάμι στου θέρου».

Προυσ'κύνουμι (ρήμα) = σηκώνομαι όταν εμφανίζεται σεβάσμιο πρόσωπο.

Προέρχεται από τη σύνθεση της πρόθεσης προς + σηκώνομαι.

πχ: «Να γέν'ς παπάς για να σι προυσ'κύν'ντι».

Προυσίφια (ουσιαστικό) = δώρα.

Από το ρήμα προσφέρω.

πχ: «Ήρταν η σ'μπέθερους κι η σ'μπεθέρα με τα προσίφια στα χέρια».

Προυτουμανιές (ουσιαστικό) = το πορτοφόλι.

πχ: «Άμα πας Σαλουνικ' να μ' αχουρά'εις έναν προτουμανιέ καινούργιου».

Προυτσιαλίζου -ουμας (ρήμα) = πιτσιλίζω, βρέχομαι.

Από το αρχαιοελληνικό ρήμα «πιτυλίζω» = ψεκάζω, και αυτό από το ουσιαστικό «πίτυλος».

πχ: «Σφίξι τ'βρύς' να μη στάζ' κι προυτσιαλίζ'», «Τέρασι ένα αυτουκίνητου, πάτ'σι μέσ'στ'λάκκα που ήταν γιουμάτ' νιρό κι μι προυτσιαλ'σι του πανταλόν'».

Προχείμ' (ουσιαστικό) = το φθινόπωρο.

Από το προ + χειμών.

πχ: «Μόλις έρτ' του προχείμ' τα ξύλα πρέπ' να είναι κ'βαν'μένα», «Του προυχείμ' ιφέτους βάριασ πουλνοί λαχού».

Πυτιάζω (ρήμα) = Βάζω μαχιά στο γάλα για να γίνει τυρί.

Από το πυτιά < πυετία < πυός = πρωτόγαλα.

πχ: «Άιντε να πα'άινουμε, γιατί έχου να πτυιάσου του γάλα!», «Γιρακίνα, ξισκάλου μουρή μια βζούδα να πάρουμε τ' μαϊά για να πτυιάσουμε του γάλα».

Ρ

Ρ'μάνια (ουσιαστικό) = κλαδιά (συνήθως συναντάται στον πληθυντικό).

Παράχεται από το «ρουμάνι» = έκταση γεμάτη θάμνους, και αυτό από το τουρκικό *orman* = δάσος.

πχ: «Άφ'σα του χουράφ' δυο χρουνιές ακάμουτου κι γιόμουσι ρ'μάνια».

Ραϊάς (ουσιαστικό) = ατίθασος, απείθαρχος αλλά και μποέμης.

Από το τουρκικό *raya* = υποτελής.

πχ: «Έχ' κι η Χρήστους ένα ραϊά! Του προύι δε θέλ' να ζυπνήσ'. Του βράδ' όλ' νύχτα γυρνάει. Πως θα ζήσ' αυτό το πιδί;»

Ράκανου (ουσιαστικό) = καχεκτικός, αδύνατος, άσχημος, αντιπαθητικός.

Από το «ράκος» = λείψανο, υπόλοιπο, απομεινάρι.

πχ: «Ρε του ράκανου, δεν μπουρεί, δεν μπουρεί, κι κάθι μέρα μαζώνει δυο κουφίνια καπνό».

Ρακι, τσίπουρο, ούζο (ουσιαστικό) = απόσταγμα από σταφύλια, κούμαρα, καρπούς, κλπ.

Ρακί: από το τουρκικό *rakı* < ινδικό *arak* = οινόπνευμα από ρύζι.

Τσίπουρο: Από το μεσαιωνικό «τσίπουρον»

Ούζο: Ίσως από την ιταλική φράση *uso Masalia* = για την (εμπορική) χρήση της Μασσαλίας.

πχ: «Ωραίο ρακί Πετροκεράσων», «Ωραίο τσίπουρο Πετροκεράσων», «Ωραίο ούζο Πετροκεράσων».

Ρεζές (ουσιαστικό) = μεντεσές.

Από το *luz* = στρόφιγγα, θηλύκωμα.

πχ: «Χάλασαν οι ριζέδες κι τριζουκουπάει η πόρτα», «Σύρι πάρι δυό ριζέδες να τ'ς πιράσουμε στου παραθ'ρουδ', γιατί οι παλ'νοί σκούριασαν».

Ρέμπιλους = τεμπέλης.

Από το τουρκικό *benet rebeler* = αυτός που δεν ανήκει σε τακτικό σώμα στρατού.

πχ: «Τέτοιους ρέμπιλους που είν' αυτός η Κώτσιος, πώς να κάν' προκοπή».

Ρέχ'κα (ουσιαστικό) = λαχτάρισα, επιθύμησα.

Από το μεσαιωνικό «ρέχομαι» (αρχ. ορέχομαι).

πχ: «Μα τ' Παναϊά μουρ' Λέν', ρεχ'κα μια γαλατόπ'τα μη μπόλ'κη ζάχαρ'».

Ριγάλου (ουσιαστικό) = δώρο.

πχ: «Έδωσα ριγάλου στου γιατρό ένα μπουκάλ' ρακί ν' μ' γχειρίσ'».

Ριζιμιά (ουσιαστικό) = ριζωμένη πέτρα.

Από το μεσαιωνικό «ριζιμαίος» (ρίζα + κατάληξη -μαίος).

πχ: «Όλ' μέρα έσκαβα κι κουπανούδα νη του βαριά δεν μπόρεσα να τ' ξιπατώσου τ' πέτρα καταμησού στου χουράφ' γιατί ήταν ριζιμιά».

Ριτσέλι (ουσιαστικό) = γλύκισμα, κολοκύθια με μούστο.

Από το τουρκικό *Recel* = ζαχαρωμένος καρπός ή λαχανικό.

πχ: «Άμα μάσουμε τα σταφύλια και τραβήξουμε του μούστου θα σας κάνουμε ριτσέλια».

Ρουζιάρ'κου (ουσιαστικό) = το ξύλο που έχει πολλούς ρόζους.

Παράχεται του αρχαιοελληνικού «ρόζος».

πχ: «Γκρέμ'σα ένα ρουζιάρ'κου δέντρου κι μού θαμάζουμε πως θα του σκίσει!»

Ρουκώνου (ρήμα) = χώνω, τρυπώνω.

Από το τουρκικό *rukmun* = γωνιά.

πχ: «Ρουκώνου του χέρι μ' στ' ντρύπα κι τσακώνου αυγά».

Ροχάζ (ρήμα) = βγαίνει ορμητικά.

Από το ρόγχος < αρχ. ρέγχω = ροχαλίζω.

πχ: «Έχ' ένα κιφαλάρ' στ' Πιριστιρά στου πλατάνι, έτσ' ροχάζ' του νιρό».

Ρώγαλος (ουσιαστικό) = αράχνη.

Από το αρχαίο ελληνικό «ρώξ» = είδος αράχνης.

πχ: «Έχω δυο βδομαδίσ να ξαραχνιάσου κι κουντέβ' να μας φάν' οι ρουγαλοί», «Κατίνα, Κατίνα πλάλι. Διέ μουρή ένα ρώγαλο που ανιβε'ν'. Κουπιάννα τουν μιά!».

Σ

Σ'μούχρια (ουσιαστικό) = το σούρουπο.

Από το μουχρός = σκοτεινός (αρχ. μόρυχος = αμυδρός)

πχ: «Είχα παέι στου χουράφ' κι γύρ'σα σ'μούχρια στου χουριό».

Σ'ναψίδια (ουσιαστικό) = λεπτά ξύλα ή τσάκνα για προσάναμμα.

Από το ρήμα συνάπτω = συνδέω, συνενώνω.

πχ: «Σύρι ρε Κώτσιου κι φέρι λίγα σ'ναψίδια ν' ανάψ' η φουτιά».

Σ'νουρίζου (ρήμα) = υπολογίζω, δίνω σημασία.

Προέρχεται από την πρόθεση συν + ερίζω = φιλονικώ, μαλώνω.

πχ: «δε του σ'νός'σα του σπειρούδ' κι μ' αν'ξι δ'λειά».

Παράγωγο: σ'νέρια (θηλ.) = προσοχή, σημασία, φιλονικία.

πχ: «δε' νι για σ'νέρια».

Σαλάμ'κου (επίθετο) = σίγουρος, βέβαιος, γνήσιος.

πχ: «Το 'χ'ς σαλάμ'κου αυτό;»

Παράγωγο: σαλάμ'κα (επιρ.) = σίγουρα.

πχ: «Σαλάμ'κα θα πάου στου χουράφ' σήμιρα».

Σαλντώ (ρήμα) = πηδώ, εκσφενδονίζω.

Από το ιταλικό *salto* = πήδημα.

πχ: «Μόλις τουν είδα ν' αγριευ', σαλντώ απάνουτ' κι τουν γρατώνου απ' του λιμό».

Σαλός (επίθετο) = ανόητος.

Από το μεσαιωνικό ρήμα «σαλεύω» = κουνώ.

Παράγωγο: τα σαλά = ανόητα λόγια, ξισαλουμένους = αυτός που λέει ανόητα λόγια.

πχ: «Τήχι δυο μήνις Σαλουνίκ' κι ξησαλιώθ'κι».

Σάμ'τι (σύνδεσμος) = σάμπως.

Από τη σύνθεση ως + άματι (= άμα + ότι).

πχ: «Τι ανάγκη η Κώτσιους, τουν άφ'σι η πατέρας τ'ένα σουρό πιριουσία, δάμ'τι απόστασι ντιπ!», «Τήγ'ς, γύρ'σις Σαλουνίκ', δάμ'τι θ'μ'θή'κις που έχ'ς μια μανιά να τ' φέρ'ς καμιά σταφίδα!»

Σαπράκ' (ουσιαστικό) = μισοσαπισμένο ξύλο.

πχ: «βρήκα ένα ξύλου για κουρφάρ', μα ήταν ντιπ σαπράκ'. Μόλις εβάλαμι τα κιακιάδια τσακί'σκι», «Έχου σ'ν αγρυώνα μ' πουλά ξύλα, μα είναι ούλα σαπράκια».

Σαραγκαρούλ' (ουσιαστικό) = το σουβλί του τσαγκάρη.

Από την παραφθορά της λέξης «τσαγκαροσούβλι».

πχ: «Φέρι μι ένα σαραγκαρούλ' ν' ανοίξω δυό τρύπεις στου λουρί μ'».

Σαχάν' (ουσιαστικό) = το πιάτο, κυρίως το τσίγκινο.

Από το τουρκικό *saḥan* = ταψί.

πχ: «Έφαϊ τρία σαχάνια τραχανά σουΐα κι αγκουμαχούσι όλ' νύχτα», «Τάρι του σαχανούδ' κι πλάλι σ' θειά-Μαρία, να σι δώσ' καμπόσις λιπαριές».

Σαψάλ'ς (επίθετο) = φλύαρος.

Από το τουρκικό *şarşal* = χαζός.

πχ: «Μην τουν ακούσ ρε του σαψάλ', ούλου τέτοια μας λέει».

Σέα (ουσιαστικό) = πράγματα συνήθως προσωπικά.

Από την κτητική αντωνυμία «σος», «σή», «σόν» = δικός, -η, -ο σου.

πχ: «Τάρι τα σέα σ' κι να γέν'ς άφανους», «Ανικάτουσα ούλα τα σέα μ', αλλά δε του βρήκα του τσιακμάκι».

Σέρνει (ρήμα) = επιζητεί ζευγάρι με το άλλο φύλο (μεταφορική σημασία).

Λέγεται και: «ζητάει»

πχ: «Η γίδα σέρνει (ή ζητάει). Φουνάζ' συνέχεια κι τ'ν πήγα στου προτυσιάδ' να προτυσ'στεί».

Σιατήρ' (ουσιαστικό) = μεγάλο μαχαίρι κοπής κρεάτων (κοπή με κρούση).

Από το τουρκικό *saṭir* = μαχαίρι μαγειρείου.

πχ: «Τήρα του σιατήρ' του κουπανιώ κανά δυό ι κόπ'κι στ' μέσ' του πουδάρ' απ' του βόδ'», «Σύρι του σιατήρ' να τ' ακουνισ' η χαλικάς».

Σιβαίνου (ρήμα) = μπαίνω μέσα.

Από τη μεταβολή γραμμάτων της λέξης εισβαίνω (πιθανόν).

πχ: «Σέβα ρε αν σι βαστάει μες στου βαχιόν'».

Σικλιντίζουμι (ρήμα) = στεναχωρούμαι.

Από το τουρκικό *sıklet* = βάρος στεναχώρια.

πχ: «Τώρα που τα 'μασα τα σταφύλια, δε σικλιντίζουμι ντιπ».

Σιλντίζου (ρήμα) = λιώνω, φθείρομαι, αποκάνω από υπερβολική κόπωση.

πχ: «Απ' του πουλύ του κοψ'μου σιλντ'σι του τσ'κούρ», «Ε, βρε πιδούδι μ'! Σιλντ'σις ούλ' μέρα να πααίειν'ς δια πάν' δια κάτ'».

Σιόντιρμα (επίρρημα) = σύμπτωση, συμπτωματικά.

πχ: «Σιόντιρμα να βρέξ' κι να μην έχω κάπα».

Σιρβέτα (ουσιαστικό) = το μαντήλι των γερόντων.

πχ: «Τατέρα, πάρι καθαρή σιρβέτα σαν πας σ'ν 'κκλησιά».

Σιρσέμ'ς (ουσιαστικό) = νευρόσπαστος.

Από το τουρκικό *şirşem* = ρεμβώδης, βλάκας, παραζαλισμένος.

πχ: «Ε βρε σιρσέμ', δεν έχ'ς λίγ' υπομμουνή. Κρούει κρούει μι του δ'κέλ' κι ύστερα παραδίνιτι».

Παράγωγο: **σιρσιμάδα** = νευρικότητα.

πχ: «Δε θέλ' σιρσιμάδα η δ'λειά. Θέλ' ιρμπάπ'».

Σκαλουχρίδα (ουσιαστικό) = χωνευτή θέση στον τοίχο.

πχ: «πάρι δυό καρφούδια απ' τ' σκαλουχρίδα».

Σκαμνουκλώναρου (ουσιαστικό) = κλωνάρι μουριάς.

Από τη σκμανιά (συκαμνέα = μουριά).

πχ: «Κόφι λίγα σκαμνουκλώναρα να δώσουμε στα γίδια».

Σκαμπάζου (ρήμα) = ξέρω, γνωρίζω.

Από το μεσαιωνικό «σκαμβάζω» = βλέπω

πχ: «Τι τον δύν'ς 'φημιρίδα αυτός δε σκαμπάζ' να διαβάσ'».

Παράγωγο: ασκάμπαστους (ουσ. αρσ.) = άτσαλος, αυτός που δεν ξέρει καλά τη δουλειά του.

Σκανιάζου (ρήμα) = νευριάζω, έχω ανησυχία, τρώγομαι με τα ρούχα μου.

Από το «σκάνω» < σχάζω = στεναχωριέμαι.

πχ: «Μη σκανιά'εις ντιπε, που σι απαράτ'σι η Κώτσιους. Αυτός άμα σ' αγαπάει πάλ' σι βένα θα γυρίσ'».

Σκαρνών (ρήμα) = υποχρεώνω τα ζώα που αναπαύονται να αναχωρήσουν για βοσκή.

πχ: «Σήμερα είχι δρουσιά κι τα γίδια σκάρ'σαν νουρίς».

Σκάρους (ουσιαστικό) = η αναχώρηση του κοπαδιού, μετά από ανάπαυση, για βοσκή ή σκάρ'σμα (ουσιαστικό ουδέτερο).

Παράχεται από το «σκάρους» = νυχτερινή βοσκή, κι αυτό από το αρχαιοελληνικό ρήμα «σκαίρω».

πχ: «μι του σκάρου, θα φύβγ'ς κι συ για του χουριό».

Σκουνίζω (ουσιαστικό) = σκάβω το χώμα (λέγεται κυρίως για τα γουρούνια).

Από το ρήμα σκονίζω < αρχ. κονίω.

πχ: «Μόλις απουλικου τα γρούνια σκ'νίζ'ν ούλα τα χουράφια», «Του γρούν' σκ'νίζ', για να βρει να φάει» (κυρίως βολβούς).

Σκουρδουπιρήφανους (επίθετο) = ψηλοτερήφανος (ειρωνικό).

πχ: «'Ηρτι η Γιώρ'ς απ' τ' Σαλουνίκ', ένας σκουρδουπιρήφανους, να τον ασκένισι».

Σκύβαλα (ουσιαστικό) = απομεινάρια συνήθως ότι μένει από το αλώνισμα.

Αποτελούν κυρίως την τροφή των ζώων και των ορνίθων.

Πρόέρχεται από το σκύβαλον = περίττωμα

πχ: «Ρίξι στα πράματα (= ζώα) λίγα σκύβαλα να φαν».

Σμίξ' (ουσιαστικό) = η συμβολή δύο ρυακιών.

Από το ρήμα «σμίγω» και αυτό από το αρχαιοελληνικό ρήμα «συμμίγνυμι».

πχ: «'Ικει από παν' απ' τ' σμίξ' σ'Μπαχτσέδεις έχ'η μπάρμπια -Θόδουρους κάτ'κιρασιές, φουρτουμένις», «Πααίνου σ'Γαλατσίκις, παρακάτ' παρακάτ', στου σμιζάδ' κι βρίσκου κάτ'ξ'λάκκια! Μάνι μάνι κόβου τρία φουρτιά μ'λαρισιάκι σ'μούχρια ήμαν στου χουριό».

Σόμπουρους (ουσιαστικό) = συντροφιά, συνήθως γυναικεία, έξω από τις αυλόπορτες για κουτσομπολιό.

Από το ρήμα συμπορεύομαι = πηγαίνω μαζί, συνέρχομαι.

πχ: «Στα καζάνια κάθι βράδ' ούλις οι γ'ναίκις βγαίν' για σόμπουρου».

Παράγωγο: **σουμπουρεύω** (ρήμα).

πχ: «'Ημασταν όξου στ' πόρτα η Μαρία, η Κατίνα, η Μπέτα κι η Λιέν'. 'Ικει που σουμπουρεύαμι, αρχινάει μια βροχή σιτζίμ'».

Σούια (επίρρημα) = γεμάτο ως τα χείλια.

πχ: «'Αρμιζα τα γίδια κι έβγαλα δυο μπακρατσούδια σούια».

Σουμιάζου (ρήμα) = ομοιάζω, παρομοιάζω.

πχ: «Σι σούμιασα μι τη Λινούδα, αλλά έκανα λάθους, γιατί ισί έχ'ς γαλανά μάτια, ενώ ικείν' πράσ'να».

Σουρτούκου = γυναικεία που συνεχώς γυρνά.

Πρόέρχεται από το τουρκικό αρσενικό *smrtuk* = αλήτης.

πχ: «τρανή σουρτούκου ίνι η θυγατέρα σ'».

Σουτ (επιφώνημα) = σώπα, πάψε να μιλάς (λέγεται σους).

Από το τουρκικό *uy* που έχει την ίδια έννοια.

πχ: «*Σουτ, σκασιμός! Μας κούφανις τ' αυτιάς*», «*ισύ σους, μην κρέν'ς ντιπ*».

Σοφράς (ουσιαστικό) = χαμηλό τραπεζάκι.

Από το τουρκικό *sofra* = χαμηλό τραπέζι γύρω από το οποίο κάθονταν οοι συνδαιτημ"ονες οκλαδόν χρησιμοποιώντας κοινή πετσέτα.

πχ: «*Φέρι του σοφρά και κάτσι να φάμι*».

Σπαρτσί (ουσιαστικό) = άχριο σκληρό σφουγγάρι για τρίψιμο.

Από το σπαρτό = φυτό που τα κλωνιά του χρησιμοποιούνται για κατασκευή πλεκτών ειδών.

πχ: «*Τάρι του σπαρτσί κι τρίψ' καλά, ώσπου να φύβγ'ν ούλα τα μακαρόνια*».

Σπληνίζουμι (ρήμα) = χολώνομαι από τη συμπεριφορά άλλου.

Από το αρχαιοελληνικό «σπλήν» = σπλήνα.

πχ: «*Γιατί σπληνίζισι ρε; Δε σι αρέζ'ν αυτά π' σι λιέου;*»

Παράγωγο: **σπληνιάρ'ς** = αυτός που χολώνεται εύκολα.

πχ: «*Σπληνιάρ'κου τέκνου*».

Στ'βάλια (ουσιαστικό) = λεπτά άρβυλα.

Από το μεσαιωνικό στιβάλι < βενετικό *stival* = μπότα.

πχ: «*Έβαλα (φόρεσα) τα στ'βάλια κι ξικην'σα για του κινήγ'*».

Στ'φός (επίθετο) = στυφός

πχ: «*Μην τρώς δαμάσκ'να, είναι ακόμα στ'φά*».

Σταβάρ' (ουσιαστικό) = ξύλινη καμάρα του αλετριού, το κεντρικό του ξύλο.

Από το μεσαιωνικό σταβάριον < ιστοβοάριον < αρχ. ιστοβοεύς = μακρύ ξύλο της άμαξας που προβάλλεται μπροστά από τον άξονα των τροχών, γύρω από το οποίο ζεύονται τα υποζύγια.

πχ: «*Κι απου λιές Στέργιον σκαλών' τ' αλέτρ' κι μια ρίζα από αγκουρνιτσιά, τραβούν τα βόδια μια δια δυ, μια δια κει ώσπου τσακίς'κι του σταβάρ'*».

Σταλίζου (ρήμα) = κάθομαι στη σκιά, μένω αδρανής.

Προέρχεται από το ουσιαστικό το στάλος ή ο στάλος = μάντρα κοπαδιού.

πχ: «*τι βρε μι σταλί'εις δούλιβι*».

Στάλους (ουσιαστικό) = η παραμονή των ποιμνίων κάτω από σκιά κατά τις μεσημεριανές ώρες του καλοκαιριού.

Από το «στάλος» = τόπος και χρόνος που σταλίζουν τα ζώα.

πχ: «*Μόλις μπιτίσ' η στάλους κι σκαρνούν τα πρόβατα, έρχιτι κατάψ'χους απ' τον Ομβριανό*».

Στανιό (ουσιαστικό) = ζόρι.

Από το αρχαίο ελληνικό επίρρημα *στανέως* < *σθενέως* (Σ. Ξανθουδίδης) ή από τη μετοχή (ι)στάμενος (Γ. Χατζιδάκης).

πχ: «*Θα πας να τουν πεις να έρτ'. Αν δεν έρχιτι μι του καλό, θα τουν φέρ'ς μι του στανιό*», «*Με το στανιό παντρειά δε γένιτι*».

Σταυρώνω (ρήμα) = συναντώ, συμπεριφέρομαι έτσι ώστε να προκαλώ αγανάκτηση.

Από το αρχαίο «σταυρό».

πχ: «*Άμα σταυρουθήτι μι τ' Μαρία, να κρίν'τι*», «*Αυτός σταυρών' του διαούλου*».

Στάφνου (ουσιαστικό) = το τεντωμένο σκοινί, εμποτισμένο με καπνιά και λάδι, με το οποίο χαράζονταν οι ευθείες γραμμές κυρίως στα ξύλα. Μεταφορικά χρησιμοποιείται η λέξη και ως ευθεία, συνέχεια.

Από το τουρκικό *στάφνη* = στάθμη.

πχ: «Πήγαμι στ' Μακρουκουπάνια να πιρχιουνίδουμι κι αστό' 'ισαμι του σταφνού στου χουριό»,
«Ε! Κώτσιου, πάρι του σταφνού κι του πιρχιόν' κι έλα».

Στιμάρου (ρήμα) = υπολογίζω, βέβομαι.

Προέρχεται από το Λατινικό ρήμα *stimo* (ουσ. *stima* = υπόληψη).

πχ: «δε στιμάρ' νε μάννα νε πατέρα».

Στιχτός (επίθετο) = ο εποχιακός υπάλληλος (συνήθως για εξάμηνο, από τον Άϊ-Γιώργη ως τον Άϊ-Δημήτρη και αντίθετα).

Από το ρήμα *στίχω* (και *στείχω*) = βαίνω, κινούμαι.

πχ: «Δυό χ'μίων'δεις έκανα στιχτός στου Φιγκιούρ' ξίψουμα (δηλ. με ψωμί και φαγητό του αφεντικού), μ' ένα ζιβγάρ' τσαρούχια μι δυο ζιβγάρια χίδια», «όταν ήμαν νιός, η πατέρας ουμ μι στ'χούσι στου Νανάκου κάθι χρόνου απ' τουν Άϊ-Γιούρ' ως τουν Άϊ-Δημήτρη».

Συδιμένους (επίθετο) = αρραβωνιασμένος.

Προέρχεται μάλλον από το ρήμα «συνδέομαι».

πχ: «Γιάγκους πάει στη Γραμμένη, να την κάνει συδιμένη» (αρχή δημοτικού τραγουδιού).

Συρμαϊά (ουσιαστικό) = αρχικό κεφάλαιο για το στήσιμο επιχείρησης.

Από το τουρκικό *sermaye* = χρηματικό κεφάλαιο.

πχ: «Έχασι του μαγαζί απ' τ'ν ασουγάδα τ' έχασι κι τ' συρμαϊά», «θα βάλου ιχιά τ' θάλα, βάλι ιού τ' συρμαϊά να κάνουμι καπνό».

Συρμή (ουσιαστικό) = επιδημία, (κυριολεκτικά = αυλάκι).

Προέρχεται από το ρήμα *σύρω* = βέρνω.

πχ: «ιπέρσ' απού μια συρμή αρρώστ'δαν ούλα τα πιδούδια».

Σφαλνώ (ρήμα) = κλείνω.

Από το ρήμα «σφάλω» = κλείνω (αρχ. ασφαλίζω).

πχ: «Σφάλνα τ'ν πόρτα και βάλι του σύρτ'», «Μι σφάλ'σι η παλιόπουρτα του χέρι μ' κι έχου ένα μήνα που δε μπουρώ να τσακώσου τίπουτα».